

Forord

Med Lewis gjennom kjærlighetens landskap

C.S. Lewis er ofte Leserens beste venn. Professoren i litteratur ved Oxford og Cambridge springer ikke hastig av sted gjennom tankerekker i boken *Om kjærlighet*, som på engelsk heter *The Four Loves*. Nei, Lewis går rolig gjennom et landskap med til dels komplisert tankemateriale og legger det fram slik at Leseren kan fundere seg fram til sitt eget syn på saken.

Hør, sier Lewis i denne boka, jeg vil gjerne fortelle deg hvordan jeg ser på kjærligheten. Det er fra gammelt av fire typer kjærlighet, de har greske ord, *storge*, *philia*, *eros* og *agape*, men la oss legge gresk til side og se på hva hvert enkelt kjærlighetsuttrykk betyr. For i den store sammenhengen, venn, er disse fire, *hengivenhet*, *vennskap*, *forelskelse* og *nestekjærlighet*, gaver som er gitt oss av Gud. Og det å studere kjærlighetens naturlige former litt nærmere, gir oss muligheten til å forstå mer av det usigelige mysteriet som de fleste mennesker kjemper med, som noen avviser, som noen straks får forståelsen av, men

som andre bruker hele livet på å nærme seg, nemlig Guds kjærlighet, at mennesket er elsket av Gud.

Og Leseren setter seg forventningsfullt ned og lar professoren snakke om kjærligheten og om Gud. Her er det Lewis ikke sier, men som er implisitt i hele hans perspektiv:

Gud gir sitt eget jeg til menneskene gjennom at han gir sin sønn, sin eneste sønn, for deres skyld. Se for deg det, en allmektig Gud, han som kan stanse stormer, gjøre mennesker til saltstøtter, slå hele land med ulike landeplager, han som kan dele hav, han lot frivillig sin egen sønn bli hengt mellom himmel og jord, pyntet med en krone av torner, spyttet på og deretter drept på det viset mennesker hadde reservert til de dårligste av sine egne, forbryterne, nemlig korsfestelse. Slik lot Gud sin egen sønn dø. Av kjærlighet til menneskene. Og så kom underet: Sønnen stod opp igjen, han reiste seg på samme vis som de syke reiste seg fra lammelser, fra spedalskheter, fra dødsleier. Fra døden selv reiste sønnen seg og gikk videre til et evig liv. Er ikke det en kjærlighet som virkelig er verdt å studere?

Jo, det er det. Og derfor, sier Lewis, la oss se nærmere på kjærlighetens vesen.

Det er det denne boka handler om.

Kjærlighet.

Lewis utlegger fire klassiske typer kjærlighet, og jeg skal la ham forklare nærmere hva han mener med hver enkelt. Men som utgangspunkt for sin diskusjon av de

fire klassiske kjærlighetstypene starter han med to enklere begreper: behovskjærlighet og gavekjærlighet. Altså henholdsvis den kjærligheten som oppstår som et *behov*, for eksempel et barns trang til foreldrenes favn eller menneskets trang til Gud, og den kjærligheten som bare vil gi, *gavekjærligheten*, som i sin ultimate form er Guds kjærlighet til menneskene. «Den opphavelige kjærligheten er gavekjærlighet. Gud har ingen lengsel som må oppfylles, bare en overflod som lengter etter å gi», skriver Lewis. Men han oppdager at disse to kategoriene er utilstrekkelige, «Virkeligheten er mer komplisert enn jeg forestilte meg». Og derfra går han videre til å utlegge *storge*, *philia*, *eros* og *agape* i relasjon til disse kvalitetene, eller underkategoriene om du vil, *gavekjærlighet*, *behovskjærlighet* og en tredje kategori, nemlig den *verdsettende* kjærlighet som ikke vil forandre, men som hengivent betrakter objektet med kjærlighetens ærbødighet i blikket.

Om kjærlighet rommer ulike kvaliteter ved og retninger for kjærligheten. Professoren har selv en kjærlig retning på det han skriver. Det er hans gave til Leseren å gi innsikter videre. Disse klare, tindrende innsiktene er som et landskap der tåkeslør revner over en dal som Leseren kanskje nettopp har stått og sett bekymret mot. Hvordan skal jeg som menneske forstå og greie dette underlige livet, relasjonene mine, dette med Gud, alt jeg vil, alt jeg strever med, hva skal jeg gjøre med dette?

Jo, sier Lewis og lener seg på en godt brukt vandrings-

stokk, her i dette terrenget har jeg gått, jeg har sett, jeg har satt meg ned og tenkt og hørt, nå skal du få sette deg ned og se på utsikten. Du skal få se det jeg har sett. For Lewis vil gi videre det han har fått. Og han gjør det på et slikt vis at det han skriver om kjærlighet blir et godt kart for det menneskelige terrenget, ikke en komplisert plottkurve som bare karttegnere kan forholde seg til. Men hvordan ble denne boka til?

C.S. Lewis ble døpt Clive Staples Lewis, men kalte seg «Jack» allerede fra han var fire år gammel, og blant sine venner het han bare Jack resten av livet. Jack fikk ideen til *Om kjærlighet* i 1958, da han i januar fikk en henven-delse fra en kristen radio- og TV-kanal i Amerika om å lage noen forelesninger for radio. Temaet kunne han velge selv. Lewis valgte kjærlighet. «Dette ser ut til å kunne omfatte og bringe inn omtrent alt som er i kristen etikk», skrev han i svarbrevet til Amerika. I august spilte Lewis inn en times forelesning om hver av de fire kjærlighets-typene i London, og dette ble sendt på lufta i Amerika samme høst. Året etter satte han sammen og omarbeidet disse radioforedragene til en bok som ble utgitt som *The Four Loves (Om kjærlighet)* i 1960.

Lewis møtte selv kjærligheten i godt voksen alder, bare få år før han skrev *Om kjærlighet*. Han giftet seg i 1956 med Joy Davidman Gresham, en amerikansk forfatter. I 1960 døde Joy av kreft. En krumbøyd vandringsmann gikk videre alene. I 1961 skrev Lewis boken *En sorg som*

min, basert på sine opptegnelser om sorgen over Joy. Han døde selv to år senere.

Om kjærlighet har stått seg forbausende godt siden den ble skrevet. Boken er både elegant og vittig i Andreas Kristiansens norske språkdrakt. Det er lett å se Lewis' glede over å utvikle ideer, og han fremfører sin argumentasjon med både logikk og slående eksempler. Klokskapen hans i møte med det menneskelige gir en dybde til teksten som gjør boken til noe langt mer enn en utlegning av begreper. «Hvem har ikke vært en forlegen gjest på familiemiddager der faren eller moren behandlet sitt voksne avkom med en uhøflighet som rett og slett ville satt sluttstrek for bekjentskapet hvis de hadde behandlet andre unge mennesker på samme måte?» skriver han i diskusjonen om slagsider ved kjærlighet i kapittelet om *storge*, hengivenhet.

Agape er den utlegningen som kanskje best har tålt tidens tann. Lewis skriver nydelig om kjærligheten Gud har til mennesker. Gud er gavekjærlighet og gir behovskjærlighet til menneskene i gave. «Jeg tenker på en kjærlighet som aldri mister interessen, en bunnløs omsorg. Gud gjør vårt behov for ham til behovskjærlighet til ham, en elv som lager stadig nye baner, eller en magisk vin som kan mane fram glasset den helles i.» «Alle er nok enige om at en slik gavekjærlighet kommer til oss av nåde og bør kalles *agape*.» Lewis utforsker Guds kjærlighet som skaper av både vår kjærlighet til Gud og som også «skaper i oss en spesiell mottagelighet for *agape* fra våre medmennesker.»

Lewis' radiosendinger fikk imidlertid ikke den utbredelse som først var planlagt, fordi det kom innvendinger fra amerikanske prester som mente Lewis uttrykte seg altfor eksplisitt om sex i kapittelet om *eros*. Lest i vår samtid fremstår dette som en underlig puritansk innvending som sier mer om Lewis' samtid enn om boken.

I dag er det større utfordringer knyttet til hva Lewis skriver om *philia*. I utgangspunktet har Lewis' beskrivelse av hva som utgjør vennskap, *philia*, uforlignelige kvaliteter. «Vennskapet – denne lysende, rolige, rasjonelle verden av relasjoner du selv hadde valgt», skriver Lewis og definerer venner som reisefeller som ser i samme retning. «Den typiske åpningssetningen for et vennskap kan være noe slikt som: 'Hva? Du også? Jeg trodde jeg var den eneste.'»

Men i kartet over vennskapskjærlighetens landskap har Lewis tegnet opp kurver i terrenget som jeg stusser ved. Han gjør nedtegnelser om vennskap som i beste fall virker daterte, og som i større grad enn diskusjonen av de andre kjærlighetstypene springer ut fra kjønnsroller og samfunnsmønstre i hans egen samtid. Lewis var Fellow, foreleser, ved Oxford og senere Cambridge i et miljø hvor Fellows var menn og arbeidsmiljøet dermed mannsorientert. Vennskapskjærligheten må ha fortonet seg som et fjell med en viss vinkel for ham. Fra mitt perspektiv mange tiår senere har fjellet en ganske annen kurve. Er fjellet erodert og endret av tidens tann? Eller det med Lewis som

med de fleste av oss mennesker, at noen ganger ser man for lenge i én retning?

Utgangspunktet for vennskapskapittelet er *philia* mellom menn. Her tegner Lewis opp det mannlige vennskapet som en sort, vakker linje langs horisonten. Men vennskapet mellom kvinner fremstår mer som noe grumsete kratt ved foten av fjellet som Lewis i minst mulig grad vil befatte seg med. Kvinner kan sitte for seg selv og snakke. Og helst i et ganske annet rom enn menn. Og vennskap mellom kjønnene, hva tenker professoren om det? «Men når to mennesker som oppdager at de går på den samme hemmelige veien er av forskjellig kjønn, kan vennskapet som oppstår mellom dem svært lett gli over i – det kan skje i løpet av den første halvtimen – erotisk kjærlighet.»

Vennskap mellom menn og kvinner er mest vanlig på misjonsmarken eller blant forfattere og kunstnere, skriver Lewis. Kvinnesynet hans på det han kaller «tåpelige kvinner» må i beste fall betegnes som «interessant»: «Hun kan være fysisk og geografisk til stede i samme rom som mennene. Men hva er vitsen?»

Gammelmodig, gode professor? Ganske gammelmodig.

Men jeg, som kvinne, kan ikke gå den stien som Lewis har gått, nemlig den ruten som kalles vennskap mellom menn. De eneste stier jeg har direkte tilgang til, er vennskap mellom kvinner og vennskap mellom menn og kvinner. Det andre må jeg stole på andrehandsrapporter om.

Og i Lewis' rapport er vennskapet mellom menn virkelig vakkert. Så vakkert at han selv føler han må starte med å avvise at tiltrekning kan oppstå mellom menn, det er bare mulig mellom en ridder og hans unge våpendrager og dermed ofte fordi det ikke er kvinner til stede. Hvordan han beskriver seksuell tiltrekning mellom menn, må i beste fall kunne kalles overflatisk, og erotisk tiltrekning mellom kvinner diskuterer han ikke i det hele tatt.

Lewis ville hatt et helt nytt terreng å forholde seg til i dag. Forståelsen for kjønn og seksualitet er en ganske annen. Men jeg har lyst til å låne noen av hans begreper. For det han sier om at vennskap er å finne en medreisende, at vennskap er å finne noen å se i samme retning som, det er vakkert. Og jeg tror han har helt rett i sin fine beskrivelse av forskjellen mellom *eros* og *philia*: «Eros vil ha nakne kropp. Vennskap vil ha nakne personligheter.»

Jeg befolker straks terrenget med tanker om gode mennesker, av begge kjønn, som ser i samme retning som meg selv. Og jeg kjenner den varme, solfylte gleden over at det finnes slike mennesker. Vennskap mellom menn og kvinner er mulig. Og nødvendig. Det er gjennom ulikhet at vi vinner nytt terreng.

Om Lewis hadde vandret i vårt tankelandskap i dag, ville han kanskje, som den temmelig radikale kristne tenkeren han var, ha tegnet en annen kurve inn på kartet. Nemlig et femte ord om kjærlighet, det greske ordet *xenia*, som i Bibelen brukes flere ganger, i motsetning til for ek-

sempel *storge* og *eros*, som ikke opptrer i Bibelen i det hele tatt. *Xenia* betyr direkte oversatt «gjesterom» og forstås som det å ha «gjestekjærlighet/gjestfrihet» eller kjærlighet til fremmede. I vår samtid er vi muligens blitt fremmede både for oss selv og de fellesskap vi før var faste deler av, familiestrukturer er i endring, de fleste mennesker bytter arbeidsplass mange ganger i livet, vi skifter bolig, vi går ofte inn i rollen som «den fremmede» i ulike sammenhenger i vårt eget liv. Migrasjon over landegrenser gir det å ha kjærlighet til de fremmede, gjestfrihet, en ekstra viktig klang. Kanskje ville Lewis ha favnet også dette.

Kan vi tilgi professoren hvordan han tegner opp vennskapsterrenget? Og en del av utlegningene hans om ekteskapet som heller ikke er *comme il faut* i vårt samtidige tankegods? Absolutt. Som Leser sitter jeg i solen og lar dette være et bevis på at selv professoren var feilbarlig, at alle tanker ikke tåler tidens tann. For i all hovedsak er kartet han har tegnet over kjærlighetsterrenget et kart jeg kan stole på, et kart jeg kan gå etter, et kart som gir meg merkesteiner og stier å følge videre.

Og jeg håper at vi er mange reisende som ser i samme retning. Teksten ligger der som et åpent kart, det er bare å løfte blikket og gå innover i Lewis' landskap.

Victoria Bø

Kapittel I

Innledning

«Gud er kjærlighet»², sier evangelisten Johannes. Da jeg satte meg ned for å skrive denne boken, tenkte jeg at denne setningen ville gjøre temaet *kjærlighet* lett å behandle. Jeg trodde jeg kunne si at menneskelig kjærlighet bare fortjener å kalles kjærlighet i den grad den likner på den kjærligheten som er Gud. Det første skillet jeg trakk, var derfor mellom det jeg kalte *gavekjærlighet* og det jeg kalte *behovskjærlighet*. Et typisk eksempel på gavekjærlighet er den typen kjærlighet som får mennesker til å arbeide, planlegge og spare for familiens fremtidige liv, vel vitende om at de vil dø før de får se hvordan det går. Den andre typen kjærlighet er den som får et ensomt eller skremt barn til å kaste seg i morens armer.

Det var liten tvil om hvilken type som lignet mest på Kjærligheten selv. Guddommelig kjærlighet er gavekjærlighet. Gud vår Far gir alt han er og har til Sønnen. Søn-

2 1 Joh 4,16.

nen gir seg selv tilbake til sin Far og til verden, og han gir seg selv for verden til Gud vår Far; på den måten gir han verden (i seg selv) tilbake til Gud vår Far.

Og hva kan, på den annen side, være lenger unna det vi tror om Guds liv enn behovskjærlighet? Gud mangler ingen ting, men vår behovskjærlighet er, som Platon bemerket, *armodens avkom*. Det er en presis beskrivelse av hvordan det faktisk føles å være til. Vi er født hjelpeløse. Det første vi oppdager når vi blir så gamle at vi blir bevisste på hvem vi er, er ensomhet. Vi trenger andre mennesker fysisk, følelsesmessig og intellektuelt; vi trenger dem for å forstå noe som helst, inkludert oss selv.

Jeg så frem til å skrive noen enkle lovord om den første typen kjærlighet og noen negative setninger om den andre. Og jeg tror fortsatt at mye av det jeg hadde planlagt å si, stemmer. Jeg tror fortsatt at hvis det eneste vi mener når vi snakker om kjærlighet, er at vi lengter etter å få det av noen andre, da står det virkelig dårlig til med oss. I dag vil jeg ikke lenger si at vi har forvekslet ekte kjærlighet med noe helt annet, hvis det eneste vi mener med kjærlighet er denne lengselen. Jeg kan ikke lenger la være å definere behovskjærlighet som en type kjærlighet. Hver eneste gang jeg har forsøkt å følge en slik argumentasjonsrekke, har jeg endt i en labyrint av motsetninger. Virkeligheten er mer komplisert enn jeg forestilte meg.

For det første får vi problemer med de fleste språk hvis vi unnlater å gi behovskjærlighet betegnelsen *kjærlighet*.

Språket er selvfølgelig ikke en ufeilbarlig rettesnor, men det innehar likevel, med alle dets mangler, stor innsikt og erfaring vi kan øse av. Språket har en egen evne til å slå tilbake om man spotter det. Det er best at vi ikke følger Lille Trilles³ eksempel og tillater oss å gi ord helt nye betydninger.

For det andre må vi være forsiktige når det gjelder å kalle behovskjærighet *ren egoisme*. *Ren* er alltid et farlig ord. Det er ingen tvil om at behovskjærighet, på lik linje med alle våre impulser, kan brukes til egoistisk tilfredsstillelse. Et tyrannisk og grådig krav om hengivenhet kan være forferdelig. Men det er ingen som kaller et lite barn egoistisk når det søker trøst hos moren sin, eller en voksen som oppsøker en venn for å prate. De barna eller voksne som gjør slike ting sjeldnest, er ikke vanligvis de mest uselviske. Det er noen ganger på sin plass å nekte seg behovskjærighet eller å undertrykke følelsen fullstendig når en kjenner lengselen, men hvis en aldri føler dette behovet, er det et klart tegn på egoisme. Siden vi faktisk har behov for hverandre («Det er ikke godt for mennesket å være alene»⁴), er det et symptom på en syk ånd hvis vi ikke kjenner lengselen etter behovskjærighet – altså om vi føler at det *er* godt for oss å være alene. Det er akkurat som at manglende appetitt er et symptom

3 Referanse til Lewis Carrolls *Gjennom speilet*, der Lille Trille (Humpty Dumpty) diskuterer ords betydning med Alice.

4 1 Mos 2,18.

på en syk kropp, for alle mennesker trenger mat for å leve.

På det tredje punktet kommer vi til noe langt viktigere. Alle kristne vil være enig i påstanden at en persons åndelige tilstand er direkte proporsjonal med vedkommendes kjærlighet til Gud. Men menneskets kjærlighet til Gud må alltid (det ligger i sakens natur) i høy grad, og oftest helt og holdent, være behovskjærlighet. Dette kommer tydelig frem når vi trygler Gud om tilgivelse for synder eller ber om hjelp med det som tynger. Men i det lange løp er det kanskje enda tydeligere i vår voksende forståelse – den burde i hvert fall være voksende – av at vi egentlig bare er et eneste enormt behov: Ufullkomne, umodne, tomme, men likevel fulle av uvesentligheter, påkaller vi ham som kan knytte opp alle knuter og binde sammen løse tråder. Jeg sier ikke at det er umulig for mennesker å komme til Gud med noe annet enn behovskjærlighet. Enkelte opphøyde sjeler kan vise oss at det er mulig. Men jeg tror også at de vil være de første til å innrømme at disse sjeldne stundene på fjelltoppen opphører å være ekte stunder av nåde, at de blir nyplatonske illusjoner eller ender opp som djevleske bedrag i det øyeblikk en person våger å tenke at han kan ta bolig der oppe og legge av seg alle jordiske behov. «Det høyeste står ikke oppreist uten det laveste.»⁵ En skapning som kommer innfor sin Skaper og skryter: «Jeg

⁵ Thomas à Kempis, *Kristi etterfølgelse*.

er ingen tigger. Jeg elsker deg uten egoistiske motiver», er både freidig og dum. Den som kommer nærmest gavekjærighet i sitt gudsforhold, vil i neste øyeblikk briske seg som fariseeren og dermed avsløre sin tilkortkommenhet overfor den eneste sanne giver. Og det er slik Gud vil ha det. Han henvender seg til vår behovskjærlighet med disse ordene: «Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder.»⁶ I Det gamle testamentet sier han: «Lukk opp munnen, så fyller jeg den!»⁷

Slik sammenfaller den største behovskjærligheten med, eller utgjør i hvert fall en hovedingrediens i, menneskenes viktigste, sunneste og mest realistiske åndelige tilstand. Følgen av dette er ganske merkelig: Mennesket nærmer seg Gud aller mest når det på et vis er minst likt Gud. For hva kan vel være mer forskjellig enn fylde og behov, suverenitet og ydmykhet, hellighet og anger, ubegrenset makt og et rop om hjelp? Første gang jeg støtte på dette paradokset ble jeg fullstendig lamslått. Det sto også i veien for alle mine tidligere forsøk på å skrive om kjærighet. Når vi tar det paradokset inn over oss, blir resultatet noe som ligner på denne boken.

Vi må skille mellom to ting som muligens kan betegnes som *nærhet til Gud*. Det ene er likhet med Gud. Jeg antar at Gud har lagt noe av seg selv ned i alt han har skapt. Tid og rom speiler hans storhet. Alt liv speiler hans

6 Matt 11,28.

7 Sal 81,11.

fruktbarhet og produktivitet. Dyreriket speiler hans aktivitet og mangfold. Mennesket har en enda større likhet med ham siden det er rasjonelt. Jeg tror også at engler har en likhet som menneskene mangler: udødelighet og intuitiv kunnskap. På den måten står alle mennesker, både gode og onde, og alle engler, også de falne englene, nærmere Gud enn dyrene. Deres natur står nærmere den guddommelige naturen. Det andre er noe vi kan kalle *tilnærmingsnærhet*. Her er mennesket nærmest Gud når det iherdig søker seg mot den endelige foreningen med Gud, mot å få se ham og være i ham. Og når vi klarer å skille mellom likhetsnærhet og tilnærmingsnærhet, merker vi at de ikke nødvendigvis sammenfaller. Kanskje, kanskje ikke.

Det vil muligens hjelpe med et bilde. La oss tenke oss at vi er på fjelltur. Landsbyen der vi bor er vårt mål. Midt på dagen kommer vi frem til toppen av det fjellet som ligger nærmest landsbyen, og i luftlinje er vi veldig nærme huset vårt. Vi kan treffe det med en stein hvis vi er treffsikre. Men siden vi ikke er erfarne fjellklatrere, kommer vi oss ikke ned den veien. Vi må gå den lange veien rundt, la oss si at det er åtte kilometer. Mange ganger i løpet av denne omveien vil vi, statistisk sett, være et godt stykke lenger unna landsbyen enn vi var da vi skuet ned fra toppen av fjellet. Men bare statistisk sett. Når det gjelder vår faktiske fremdrift, er vi nemlig stadig nærmere en varm dusj og en kopp te.

Siden Gud er hellig, allmektig, suveren og kreativ, er det selvsagt slik at når vi mennesker opplever glede, styrke, frihet og fruktbarhet (i sjel eller kropp), likner vi på Gud. Det gir oss en nærhet til ham. Men ingen vil hevde at disse kvalitetene henger sammen med vår helliggjørelse. De gir oss ingen inngangsbillett til himmelriket.

På fjelltoppen befinner vi oss veldig nær landsbyen, men uansett hvor lenge vi skuer utover, kommer vi ikke noe nærmere den varme dusjen og tekoppen. Likheten, og nærheten som følger, til seg selv som Gud har gitt enkelte skapninger og enkelte tilstander disse skapningene befinner seg i, er noe ferdigstilt, innebygget. Den som er nær ham gjennom likhet, vil aldri komme noe nærmere ham bare på grunn av det. Men tilnærmelsesnærhet er, ved definisjon, nærhet i økende grad. Og mens likheten er noe vi har fått i gave – noe vi velger å motta med eller uten takk, noe vi kan velge å bruke eller misbruke – er tilnærmingen noe som hviler på oss, selv om den muligens er initiert og hjulpet av nåden. Menneskene i deres ulike former er avskygninger av Gud uten deres samtykke eller noen egeninnsats fra deres side. Men det er ikke slik vi blir Guds barn. Likheten vi viser som Guds barn dreier seg ikke om noen portrettlikhet. På et vis dreier det seg om noe mer enn likhet, for den gjør at vi blir ett med Gud i viljen; dette er i overensstemmelse med alle de forskjellene vi har sett på. Dermed må vår etterlikning av Gud i dette livet – altså vår viljesetterlikning, i motsetning til

den likheten han har nedlagt i vår natur eller vårt vesen – være en etterlikning av den inkarnerte Gud: Vår modell er Jesus, ikke bare på Golgata, men den Jesus vi møter i snekkerboden, på veien, blant folkemengden, med alle dens skrikende krav og gretne motstandere, ustanselige avbrytelser og mangel på fred og privatliv. Dette er så totalt ulikt alt vi forestiller oss om det guddommelige livet. Men det er tydeligvis slik det guddommelige opptrer under menneskelige forhold.

Nå er tiden kommet til å forklare hvorfor jeg mener at dette utgjør en nødvendig distinksjon når vi skal studere de ulike typene kjærlighet. Jeg har i lang tid veid evangelisten Johannes' påstand om at Gud er kjærlighet opp mot en moderne forfatters⁸ bemerkning om at «kjærligheten opphører å være en demon først når den opphører å være en gud». Om vi snur på det, kan vi si at «kjærligheten blir en demon i det øyeblikket den blir en gud». Denne balansen er helt uunnværlig for meg. Hvis vi glemmer det, kan sannheten «Gud er kjærlighet» fort få motsatt betydning, altså at kjærlighet er gud.

Jeg går ut fra at enhver som har tenkt mye på dette emnet vil forstå hva forfatteren mener. Hver menneskelig form for kjærlighet har, når den bruser som mest, en iboende tendens til å påberope seg guddommelig autoritet. Den kan fort høres ut som Guds rene og klare vilje.

8 Denis de Rougemont (1906–1985), sveitsisk franskspråklig forfatter.

Den ber oss om å gi blaffen i omstendigheter, den krever fullstendig hengivelse, den forsøker å overstyre alle andre krav og antyder at enhver handling som gjøres *for kjærlighetens skyld* automatisk er tillatt og til og med prisverdig. Vi har alle sett eksempler på at kjærligheten blir opphøyd til gud når det gjelder erotisk kjærlighet og kjærlighet til fedrelandet. Men det samme kan skje med kjærligheten til familien. Og det kan også være tilfelle med vennskap. Jeg skal ikke utdype dette her, for vi skal komme tilbake til det flere ganger i senere kapitler.

Det må bemerkes at menneskelig kjærlighet ikke fremlegger denne blasfemiske påstanden når den er på sitt verste, men når den er på sitt beste, i sin mest naturlige tilstand – når den er det besteforeldrene våre kalte *ren* og *edel*. Dette er spesielt åpenbart på det erotiske området. En trofast og genuint selvoppofrende lidenskap vil tale til oss med noe som kan synes som Guds stemme. Det vil aldri et dyrisk eller lettsindig begjær gjøre. Det vil korrumpere den avhengige på flerfoldige måter, men ikke på den måten; vi kan handle på slike følelser, men vi beundrer dem like lite som en person som klør beundrer kløen sin. Når en mor gir etter for et bortskjemt barn, noe som både skader henne og barnet – hennes levende dukke mens utbruddet varer – står hun i langt mindre fare for å gjøre kjærligheten til gud enn en kvinne som (bokstavelig talt) lever for sønnen sin i en dyp, ensporet hengivelse. Jeg vil også tro at den formen for fedrelandskjærlighet som

vekket av øl og korps ikke fører til at mannen verken volder mye skade eller gjør noe konstruktivt for landet sitt. Behovet vil sannsynligvis bli tilfredsstilt ved at mannen bestiller en ny øl og slutter seg til allsangen.

Og dette er selvfølgelig det vi bør forvente. Vår kjærlighet vil aldri gjøre krav på guddommelighet før det virker rimelig. Det virker ikke rimelig før den innehar en viss likhet med Gud, med kjærligheten i egen person. La oss ikke lure oss selv. Vår gavekjærlighet er faktisk lik Guds kjærlighet, og den som grenseløst og utrettelig gir av seg selv, er mest guddommelig. Alt poetene sier om slik kjærlighet er sant. Slik kjærlighets iboende begeistring, energi, tålmodighet, vilje til å tilgi, lengsel etter sin elskedes beste – alt dette er et sant og beundringsverdig bilde på det guddommelige livet. Når vi opplever slik kjærlighet, gjør vi rett i å takke Gud som har «gitt mennesker slik makt.»⁹ Vi kan kanskje si, både sannferdig og oppriktig, at de som elsker dypt og inderlig, er nær Gud. Men da dreier det seg selvfølgelig om *likhetsnærhet*. *Tilnærmingsnærhet* er ikke en naturlig konsekvens av dette. Vi har fått likheten i gave. Den har ingen automatisk tilknytning til den langsomme og smertefulle tilnærmelsen vi selv må stå for (selv om vi er lovet hjelp på veien). I mellomtiden virker likheten så fortryllende. Det er derfor det er så lett å forveksle gudslighet med Gud. Vi står i fare for å gi vår menneskelige

9 Matt 9,8.

kjærlighet den betingelsesløse hengivenheten som bare tilhører Gud. Da blir kjærligheten en gud, en demon. Da vil den ødelegge oss og seg selv. For menneskelig kjærlighet som blir opphøyd til gud forblir ikke kjærlighet. Den kalles fremdeles kjærlighet, men den forvandles til kompliserte former for hat.

Vår behovskjærlighet er kanskje grådig og krevende, men den higer ikke etter gudestatus. Den er ikke nær nok (likhetsnærhet) Gud for å kunne prøve noe sånt.

Etter det jeg har sagt så langt er det klart at vi verken skal dyrke eller fornekte menneskelig kjærlighet. Det nittende århundrets litteratur var skyldig i en tilbedelse av både *erotisk kjærlighet* og *hjemmets hengivenhet*. Slik Browning, Kingsley og Patmore¹⁰ noen ganger snakker om forelskelse, virker det som om de trodde det var det samme som helliggjørelse; romanforfatterne fremstiller ofte hjemmet som motstykket til *verden*, i stedet for Guds rike. Vi lever i en reaksjon mot dette. Fornekterne forkaster en veldig stor del av det fedrene deres sa om kjærlighetens fortreffelighet som klissent og sentimentalt. De prøver så godt de kan å dra opp den menneskelige kjærligheten og vise frem de møkkete røttene. Men jeg mener at vi verken behøver å lytte «til den altfor smarte eller den altfor dumme kjempen»¹¹. Det høyeste kan ikke

10 Robert Browning (1812–1889), engelsk dikter; Charles Kingsley (1819–1875), engelsk romanforfatter og historiker; Coventry Patmore (1823–1896), engelsk dikter.

11 John Keats: *Hyperion*, Book II.

stå uten det laveste. En plante må ha både røtter nedover og sollys ovenfra, og røtter er i sin natur skitne. Mye av møkka er ren jord hvis den bare får lov til å stå ute i hagen i fred, uten å bli strødd utover skrivebordet. Menneskelig kjærlighet kan være herlige bilder på guddommelig kjærlighet. Intet mindre, men heller ikke mer – likhetsnærhet som på én måte kan være til hjelp for, og på en annen måte hindre, tilnærmingslikhet.